

A. Terminologie zur neueren Linguistik / A. Werner. — Тьbingen: Niemeyer, 1988. — Bd. 2. — S. 684–685.11. *САР 413* (Radiotelephony manual): [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://en.caa.co.uk/2012>. 12. *ICAO Aviation English ONLINE*: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aviationenglish.com/> 13. *Robertson F. A., Jonson E. Airspeak. Radiotelephony Communication for Pilots* / F. A. Robertson. — N.Y, L., Toronto, Sydney, Tokyo: Prentice Hall, JL, 1990. — 225 p.

Афанасьєва О. М., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

НАУКОВА ПОЛЕМІКА: РИТОРИКО-АРГУМЕНТАТИВНИЙ АСПЕКТ

Дослідження присвячено аналізу риторико-аргументативних особливостей наукової полеміки на матеріалі франкомовних наукових часописів та Інтернет-комунікації. Виявлено та проаналізовано основні тактики та лінгвопрагматичні прийоми і засоби побудови полемічного наукового дискурсу.

Ключові слова: наукова полеміка, риторико-аргументативні характеристики, функції автора, комунікативні тактики, лінгвопрагматичні засоби.

Исследование посвящено анализу риторико-аргументативных особенностей научной полеміки на материале франкоязычных научных журналов и Интернет-коммуникации. Выявлены и проанализованы основные тактики и лингвопрагматические приемы и средства построения полемического научного дискурса.

Ключевые слова: научная полеміка, риторико-аргументативные характеристики, функции автора, коммуникативные тактики, лингвопрагматические средства.

The research deals with the rhetoric and argumentative features of scientific polemics. The analysis is based on the materials of French scientific journals and Internet communication. The basic linguistic and pragmatic tactics and techniques as well as the tools for building polemical scientific discourse are discovered and analyzed.

Key words: *scientific polemics, rhetoric and argumentative characteristics, functions of the author, communication tactics, linguistic and pragmatic tools.*

Метою пропонованої статті є виявлення та опис риторико-аргументативних ознак сучасного полемічного наукового дискурсу у французькій лінгвокультурі з частковим застосуванням зіставного аналізу.

Актуальність обраної проблеми зумовлено тим, що вивчення риторико-аргументативних ознак сучасного полемічного наукового дискурсу, зокрема у французькій лінгвокультурі, є одним із важливих компонентів комплексного дослідження наукового дискурсу.

Об'єктом аналізу є дискурс наукової полеміки.

Предметом дослідження є риторико-аргументативний аспект наукової полеміки у французькій лінгвокультурі.

Наукова новизна полягає в тому, що полемічний науковий дискурс у його риторико-аргументативному вимірі не був предметом спеціального дослідження на матеріалі французької мови.

Питання, пов'язані з протиставленням різних поглядів у дискусії, знаходженням рішення в суперечці, розв'язанням конфліктної ситуації посідають важливе місце в сучасних мовознавчих і суспільних науках, теорії комунікації, конфліктології тощо. Загальноновизнаною є думка про те, що саме дискусія, полеміка, постановка під сумнів усталених поглядів є рушієм прогресу. В історії розвитку цивілізації, наукової, філософської, суспільної, теологічної думки мистецтво ведення дискусії, принципи якого були розроблені ще в античній риторичі, відіграло неабияку роль: досить згадати добу Відродження, Реформацію, добу Просвітництва, суспільно-політичні дебати та наукові контрверзи сучасності.

Існують різні типи дискусійно організованої комунікації, які позначено відповідними номінаціями. Такими є *спір, сперечання, суперечка, дискусія, диспут, полеміка, дебати, контрверза, незгода, сварка* в українській мові, *altercation, contestation, controversie, débat, dispute, empognade, mêlée, prise, querelle, polémique* – у французькій, *altercation, argument, bicker, clash, contention, controversy, debate, difficulty, disagreement, dispute, fight, quarrel, run-in, spat, squabble, tiff, words, wrangle, hassle, rhubarb,*

tangle – в англійській. Усі вони належать до конфліктогенного типу комунікації і, згідно з поглядами Дж. Лакоффа і М. Джонсона, утілюють когнітивну метафору війни, бою, битви і спираються на прийоми залякування, погрози, торгу, посилення на авторитет тощо [Лакофф 2004, 97–101].

Наукова галузь спілкування включає обов'язково і дискусійний аспект, який почасти набуває полемічної форми. Крім того, суттєві зміни наукових парадигм у ХХ ст. (див. праці Б. Латура, Е. Морена, П. Фейєрабенда та ін.), передусім нова епістемологія постмодерну в гуманітарних науках (Ж. Ф. Ліотар, М. Фуко, Ж. Дерріда та ін.), призвели до перегляду цих універсальних вимог, постановки їх під сумнів, навіть заперечення. Так, класичний період розвитку науки характеризувався метою остаточного досягнення істини та її фіксації [Ильин 1985, 66], переважанням абстрактно-теоретичних та позитивістських підходів, а так звана посткласична епістемологія включає суб'єкт пізнання як елемент наукової діяльності, визнає відносний характер наукового знання, що посилює роль суб'єктивної думки, opinіі відносно об'єктивного, надсуб'єктного знання.

За визначенням Л. І. Мацько та О. М. Мацько, полеміка (від гр. *polemikos* – військовий, ворожий), як і дискусія, є обговоренням певної важливої проблеми чи окремого питання. Проте якщо для дискусії головним є пошук істини шляхом вдалої постановки і зіставлення аргументів і контраргументів, то для полеміки головним є досягнення перемоги шляхом зіткнення різних поглядів, утвердження власного погляду, хоч і на шкоду істині. У дискусії протилежні сторони називаються опонентами, у полеміці – супротивниками, суперниками, конкурентами. У дискусії опоненти шукають істину, компроміс, консенсус, угоду, злагоду; у полеміці – утвердження власного погляду, перемогу своєї позиції. Дискусія ведеться за певними правилами і за згодою її учасників. Тема дискусії формулюється заздалегідь або до початку дискусії. Учасники її по чергову висловлюють свої положення, думки, спростування, в результаті чого дискусія набуває логічного, зв'язного характеру. Мовні засоби дискутування мають бути прийнятними для всіх учасників дискусії, толерантними. Використання непередбачуваних засобів осуджується і може зупинити дискусію без висновків і завершення її. Натомість полеміка не дотримується таких правил. У ній перемагає ініціатива суперників,

ситуативність спілкування, непередбачувані і раптово знайдені «під руку» засоби не завжди переконливої, але наполегливої і напористої аргументації [Мацько 2006, 217].

Науковий пошук є неможливим без свого полемічного аспекту. На цьому наголошував, зокрема, Г. Башляр, який вважав, що: *L'observation scientifique est toujours une observation polémique.*» [Bachelard 2003, 16]. Водночас протилежної точки зору дотримувався М. Фуко, який зауважував: *"Le polémiste, lui, s'avance bardé de privilèges qu'il détient d'avance et que jamais il n'accepte de remettre en question. Il possède, par principe, les droits qui l'autorisent à la guerre et qui font de cette lutte une entreprise juste ; il n'a pas en face de lui un partenaire dans la recherche de la vérité, mais un adversaire, un ennemi qui a tort, qui est nuisible et dont l'existence même constitue une menace. Le jeu pour lui ne consiste donc pas à le reconnaître comme sujet ayant droit à la parole, mais à l'annuler comme interlocuteur de tout dialogue possible, et son objectif final ne sera pas d'approcher autant qu'il se peut d'une difficile vérité, mais de faire triompher la juste cause dont il est depuis le début le porteur manifeste. Le polémiste prend appui sur une légitimité dont son adversaire, par définition, est exclu"* [Foucault 1984].

Нерідко наукова полеміка виходить за рамки власне наукової комунікації, переходить у ширшу площину наукового популяризаторства або суспільно-політичної дискусії. Прикладами такого суспільного резонансу стали останнім часом дебати щодо визначення тлумачними французькими словниками таких понять, як *colonisation* [Polémique 2006] чи *homosexualité* [Bellerivele 2012]. У наш час поширення новітніх технологій сприяє залученню широкого кола як фахівців, так і нефахівців до обговорення дискусійних питань, яке часто перетворюється на гостру полеміку. При цьому полеміка набуває нерідко надскладної структури, де об'єктом критики стають на лише певні погляди та їхні автори, а й інші учасники дискусії зі своїми опініями. Крім того, у такого роду дискусіях почасти знімаються мовно-нормативні і деонтологічні обмеження.

Досліджуючи полемічно спрямовану наукову комунікацію, важливо визначити ролі та функції, які беруть на себе її учасники. К. Флоттум виділяє такі риторичні ролі автора наукової праці: 1) письменника, яка відсилає до процесу написання чи організації статті; 2) дослідника; 3) аргументатора; 4) оцінну роль автора [Fløttum 2007, 26]. Ф. Растье, зі свого боку, виділяє дві пари

акторів наукового дискурсу: комунікативну функцію виконують Провідник та Режисер, а діалогічну репрезентацію забезпечують Гарант та Критик [Rastier 2005]. Виходячи з цих міркувань, можна виділити такі основні ролі і функції учасника наукової полеміки: критика і гаранта, за Ф. Растье, та аргументатора, який також активно вдається до оцінки, за К. Флоттум.

Проведений в рамках цього дослідження аналіз показав, що основними мовленнєвими тактиками у науковій полеміці виступають такі, що спрямовані, за П. Браун і С. Левінсоном [Brown 1987], до збереження позитивного обличчя мовця і водночас несуть загрозу позитивному обличчю адресата. Серед них ми виділили тактики звинувачення, які спрямовано, звичайно, на різні аспекти наукової особистості адресата. Так, зустрічаємо звинувачення:

- У невдалому запозиченні чужих ідей: "*Par rapport à la tradition dite "machivélienne", D.Gaxie apporte un habillage scientifique lourd qu'il emprunte lui-même à la notion webérienne "d'entreprise politique", à la notion schumpétérienne "de marché politique" et, bien sûr, à l'arsenal de la sociologie de domination de N.Elias à P.Bourdieu*" [Baudouin 1994, 882].

- У неналежному науковому рівні, некомпетентності: "*Et si l'activité scientifique est cette opération cumulative qui tente de rassembler le plus grand nombre d'éléments confirmatoires, alors le travail réalisé par D.Gaxie est assurément d'une très grande teneur scientifique*"; "*L'ouvrage de Daniel Gaxie n'est pas original dans son intention et on lui saura gré de ce clacissisme*"; "*Cette présentation est, cependant, insuffisante*" [ibid.].

Такі звинувачення нерідко супроводжуються прямою негативною оцінкою наукової якості викладу: «Je n'en finirais pas de relever les confusions, les contresens, les malentendus, les simplifications abusives, les erreurs, les lectures partielles et partiales dont ses propos sont saturés. Il faudrait reprendre longuement chacune de ses phrases pour en corriger les formulations inadéquates, montrer toutes les incimpréhensions qu'elles dénotent afin de rétablir le sens des propositions qu'elles prétendent refuter. L'exercice serait épuisant et vain. Il est préférable de se borner à illustrer quelques-uns de ces malentendus» [Gaxie 1994, 895].

- У непорядності, використанні маніпулятивних прийомів: "*Et il faut bien se rendre à l'évidence: ces techniques qu'il dénonce comme*

dangereuses lorsqu'elles sont utilisées dans la communication politique, Philippe Breton les utilise toutes, ou presque, lorsqu'il s'agit de convaincre son auditoire d'un soir. À croire qu'il n'est pas capable d'appliquer à lui-même la rigueur qu'il demande aux autres" [Chemla 2001].

- У маскуваннях справжніх мотивів і намірів: " *En fait, notre cher L. Chemla vient ici vendre son bouquin, le fait même qu'il reproche à Breton. Que l'on puisse se tromper dans une démarche scientifique arrive, même si cela est regrettable. Que l'on truque les résultats est nettement plus grave, certes. Mais la démarche qui a mon sens est la plus malhonnête dans cette page est de venir "se payer une tête reconnue" afin d'essayer de bâtir sa propre carrière, et au-delà de fourguer ses bouquins, tout en accusant les autres d'user de ces mêmes procédés. Le principe est bien connu des chercheurs, quant on est tout en bas (et que l'on a pas grand chose à perdre), l'ascenseur le plus rapide est de critiquer la tête de file. Cette stratégie fonctionne parfois lorsqu'elle arrive à créer une polémique médiatique ou dans certaines sphères spécifiques, et permet de semer le doute chez les profanes*" [ibid.].

- У прихованій брехні: " *...son discours est basé sur un mensonge par omission, très certainement volontaire de la part d'un auteur qui a écrit déjà deux ouvrages de référence sur le sujet, puis sur un artifice rhétorique de bas étage pour étayer un discours dont je dois constater l'inanité, le vide, l'inintérêt profond*" [ibid.].

- У підміні понять чи методологічного ракурсу дослідження: " *Je ne peux suivre non plus mon interpellateur quand il veut m'entraîner sur des terrains que je me suis précisément efforcé éviter*" [Gaxie 1994, 895].

- У нерозумінні власних помилок: " *J'entendais parler un scientifique qui n'avait même pas conscience de se décrédibiliser totalement*" [Chemla 2001].

- У неналежному аргументі, наприклад, до авторитету: " *Internet fait l'objet d'un discours quasi-religieux. Oui, c'est vrai, certains illuminés surmédiatisés que cite P. Breton (Lévy, Quéau) ont un discours qui n'est que fantasmagorique. Mais il s'agit d'une poignée de personnages dont les paroles ne sont prises au sérieux par personne, sauf par Philippe Breton lui-même et par les quelques médias en mal de sensationnalisme dont il semble tirer toutes ses informations*" [ibid.].

- У нанесенні шкоди науці, її іміджу: " *Il convient d'aller plus loin et, au-delà du scientisme, de mesurer les dommages que peut causer un positivisme rigide*" [Baudouin 1994, 891].

Інколи звинувачення набувають комплексного характеру: "*Mais je n'écris pas tout ceci pour dénoncer un mensonge. Pas seulement. Philippe Breton est, je l'ai dit, chargé de recherche au CNRS et professeur à la Sorbonne. Il est écouté en tant que tel, et il a une responsabilité morale quant à sa parole publique et aux messages qu'il transme*". [Chemla 2001].

Навішування ярликів, навіть образа протилежної сторони є нерідкішим явищем у побудові полемічного дискурсу, особливо в он-лайн комунікації, як це спостерігаємо в наступному уривку: "*Philippe Breton base son discours sur la critique d'un discours qu'on ne peut même pas qualifier de minoritaire tant il est délirant. Sur le discours de 2 ou 3 personnes dans le monde, surmédiatisées comme de juste par des médias qui ne parlent que de sensationnel*" [ibid.].

Водночас часто критика, звинувачення опонента мають прихований характер, пом'якшуються завдяки використанню відповідних тактик і прийомів. Проте таке полемічне «хеджування» стає інколи додатковим засобом посилення критичної спрямованості висловлення. До таких засобів можна віднести поміщення в лапки як спосіб перекладення відповідальності за сказане [Зализняк 2007], наприклад, "*La "schizophrénie" positiviste*" [Baudouin 1994, 891].

Широковживаним засобом непрямой критики опонента є переведення її у площину узагальнення, міркування взагалі. Такі загальні міркування можуть стосуватися науки чи відповідної наукової галузі, наприклад: "*Il serait temps, néanmoins, que la science politique quitte enfin ses donjons, admette la fécondité de certains éclairages philosophiques et renonce ainsi à son chantage favori: "Mais voyons, cher collègue, ce n'est pas la SCIENCE politique, cela!"*" [ibid., 893].

Узагальнена критика може стосуватися і предмета дослідження: "*On pourra dire ce qu'on veut, mais les sciences humaines n'ont de science que le nom. Beaucoup d'études, de démonstration, de recherches sont sujets à caution par la nature même de la matière étudiée. La sociologie n'y fait pas exception, alors la démonstration de Breton n'en est tout simplement pas une*" [Chemla 2001].

Крім того, критик може спрямувати свої звинувачення до певного класу чи групи науковців, наукових шкіл: "*Le fait est simple: les sociologues sont des menteurs. J'en sais quelque chose. Ce n'est pas tant parce que je pourrais être censé en faire partie (je vous*

jure que j'ai le diplôme), que par l'expérience de la chose. La méthode dénoncée ici est celle de la rhétorique classique en sociologie: on peut dire tout et son contraire, l'important est de dire ce que l'on peut prouver rapidement. Les écoles de sociologie fourmillent. Des interactionnistes aux déterministes les plus farouches, on navigue entre l'individualisme méthodologique, le structuralisme, j'en passe. La plupart de ces écoles et de leurs sbires vont pondre des analyses auxquelles on pourra trouver des exceptions. Les sociologues s'évertueront alors à montrer que les exceptions confirment la règle. Et pôf, pirouette ! Comme si le champs des sciences sociales n'était pas celui de la science en général... (la science "dure" ne voit guère d'exceptions, ou alors la théorie évolue). En sociologie, l'important, c'est de pondre rapidement un bouquin pour s'approprier un champs. Le type qui bosse actuellement sur internet va pouvoir dire n'importe quoi toute sa vie, car il est devenu LE spécialiste du net. Qu'il ne possède pas les compétences techniques, qu'il ne connaisse pas l'économie ni l'histoire du réseau n'a pas d'importance. L'important est qu'il puisse se positionner sur ce "champs". Alors le reste suit....".

Учасники наукової дискусії звертаються також до самого факту полеміки: *"Des polémiques éclatent parfois dans le ciel officiellement serein de la science. Les divertissements sont rares dans nos sociétés académiques et certains accordent un regard amusé aux formules bien senties dont elles sont généralement émaillées. Elles alimentent ainsi un court moment ce qu'il est convenu d'appeler les conversations professionnelles, mais ne vont guère au-delà d'un affrontement narcissique"* [ibid.].

Предметом критики стають способи ведення полеміки, зневага до іншого, приниження опонента: *"Plus globalement, la culture du débat est en baisse dans notre belle "démocratie" ! On reste entre soi, dans des chapelles fermées, mais quand on devrait débattre – parce qu'on est pas d'accord, qu'il y a conflit de valeurs – on préfère manier l'indignation, le procès, et s'ignorer mutuellement. Socrate allait rencontrer les sophistes, ses pires adversaires idéologiques ; face à nos ennemis, nous nous contentons de dire "c'est des sales fascistes" ou "des sales staliniens", et ne prenons pas la peine d'aller au plus loin d'un échange rationnel. Nous comptons plutôt sur des juges pour corriger les erreurs et les mensonges que sur la discussion argumentée ! Bravo à Philippe breton de montrer ici, par son silence, l'envergure et l'application de sa "morale" politique. Et si ce n'était que lui, ce serait*

sans grande importance, mais ne représente-t-il pas l'intellectuel français typique, avec son orgueil élitiste ?" [ibid.].

Учасники дискусії можуть використовувати і тактику переведення до площини власне дискусії, тобто здійснюють перехід від особистісної критики до предмета обговорення, тим самим позиціонуючи себе «вище» міжособистісних образ: "*Pour éviter ces étroitesse, il faut sans doute dépasser le cadre trop circonscrit du "duel" entre un auteur et un lecteur critique, et tenter de poser quelques problèmes plus généraux*" [Gaxie 1994, 894].

Засобом умовного пом'якшення гостроти полеміки стає підміна посилання на автора посиланням на написаний ним текст, проте така деперсоналізація стає, навпаки, прийомом висловлення певної зневаги до опонента: "*Le texte qui me prend à partie s'y prête. Exposant sans originalité ni sophistication excessives des opinions qui traversent le milieu académique, il donne l'occasion d'illustrer les incompréhensions ordinaires auxquelles se heurtent les analyse sociologiques. Il permet également de mettre en évidence les censures, dénégations, présupposés normatifs et rivalités académiques qui sont au fondement de ces incompréhensions. Il invite, enfin, à avancer quelques éléments de réflexion sur le rapport aux valeurs de la sociologie et sur les conditions d'un véritable débat scientifique*" [ibid., 894–895].

Іншу групу прийомів умовного пом'якшення критики об'єднує іронічна фокалізація висловлення. Так, наприклад, імітація позитивно спрямованих мовленнєвих актів, зокрема похвали, нейтралізується обмежувальними конструкціями, як от *à première vue* у наступному уривку: "*L'introduction du livre s'achève sur une leçon d'humilité qui, à première vue, ne manque pas de panache*" [Baudouin 1994, 882], або посиланням на неуважність читача: "*Ce qu'un lecteur distrait pourrait considérer comme une marque de courage intellectuel se révèle à l'usage un exercice confortable*" [ibid.]. Нерідко зустрічається й іронічна подяка, яка імплікує своє власне заперечення: "*Merci Monsieur Chemla pour votre brillante et rigoureuse réflexion !*" [Chemla 2001].

Іронія полеміста чи критика посилюється оцінними епітетами, метафорами: "*Attardons-nous plus attentivement sur ce subtil engrenage intellectuel qui conduit D.Gaxie à refuser de la manière la plus intransigeante qu'une "discussion", une "décision" ou une "action" puissent s'émanciper, ne fût-ce que partiellement, du socle sociologique sur lequel elles lèvent nécessairement à l'origine*", асоціативними зв'язками: "*Le professeur Baudouin vient de lire ma copie et de rendre*

son verdict" [Gaxie 1994, 894]. Так, значну частину наведених вище прикладів взято з полеміки відомих французьких політологів Ж. Бодуена та Д. Гаксі, яка стосується праці останнього «*La démocratie représentative*». У своїй критичній статті Ж. Бодуен використовує метафори ОДЯГУ, АРСЕНАЛУ, МЕХАНІЗМУ, ДАНИНИ, ФОРТЕЦІ, СВІТЛА, ОБМЕЖЕННЯ, а Д. Гаксі, відповідаючи на цю критику, ілюструє свої тези метафорами ВИРОКУ, ДУЕЛІ, НЕБА тощо. Звичайно, зустрічаємо тут і метафору війни, яка підкреслює нетерпимість, відсутність пошуку компромісу: "*Il n'est pas facile de répondre à un contradicteur qui part en guerre contre des positions qu'il m'attribue mais dans lesquelles je ne parviens pas à me reconnaître*" [Gaxie 1994, 895].

Полемічна інтеракція є насиченою емоційно, що, зокрема передається за допомогою окличних речень і є особливо характерним для Інтернет комунікації, як про це свідчать наведені вище уривки. Зустрічаємо також виділення великими літерами, які посилюють емотивний аспект висловлення, позначають властивий усній мові логічний наголос.

Основою полеміки є її діалогічний характер, що виявляється в реагуванні адресата, передусім, на висловлені на його адресу звинувачення. Тому відкидання звинувачень і контрзвинувачення є однією з найуживаніших тактик у науковій полеміці: "*La liste des sujets que je ne soupçonne pas, que je ne peux concevoir, qui m'échappe, dont je me garde bien de tirer les conséquences logiques est impressionnante. Je suis prisonnier de toutes sortes de visions et de "paradigmes", aussi divers que pervers. Pire, reproduisant le "syllogisme du soupçon", je suis tout entier occupé à "décimer les rapports de la démocratie", et la "gravité des devastations" que j'introduits dans la construction extraordinaire et fragile de la démocratie est telle que l'on sent bien qu'il faut d'urgence m'interdire de "légiférer sur l'économie générale d'une société démocratique"*" [Gaxie 1994, 894]. Як бачимо, при цьому адресат вдається до прийому іронічного цитування свого опонента, за допомогою якого знімає висловлені на свою адресу звинувачення.

Відкидання звинувачень і контрзвинувачення набувають форми протиставлення, наприклад: "*Je suis supposé réduire activité politique à une offre de biens spécifiques quand j'analyse un aspect du travail politique pour montrer qu'il consiste en offre de biens composites dont certains seulement sont spécifiques. Je suis accusé de*

ne voir dans les hommes politiques que des prestataires de services intéressés alors même que je m'efforce de combattre les visions naïvement cyniques de leurs pratiques. On me reproche de réduire les prises de position des acteurs politiques à leurs schémas de perception et appréciation quand je m'efforce de montrer qu'elles sont aussi un effet de la compétition donc un produit collectif" [Gaxie 1994, 895].

Відповідаючи на критичні закиди, учасник полеміки може посилатися на нерозуміння чи висловлювати сумнів щодо правильної інтерпретації деяких аспектів організації наукової комунікації, зокрема, видавничої політики часопису. Такі застороги, які певним чином можна пояснити різними англосаксонськими і «галльськими» традиціями і підходами до написання наукових статей [L'analyse 2004, 129–130; Poudat 2006, 46–55], зустрічаємо у відповіді англосаксонського американського ученого Дж. Кемпбелла на критику його статті, опублікованої у франкомовному канадському часописі *Sociologie et sociétés*: "Si je comprends bien, les éditeurs de la revue ont réuni, dans ce numéro spécial, des articles et des commentaires pour faciliter le dialogue. J'applaudis à cette tentative et j'approuve les observations très judicieuses qui figurent dans les quatre principaux articles" [Campbell 2002, 169].

Учений також звинувачує опонентів у неправильному розумінні мети його статті: "Il n'en reste pas moins que, dans ce genre de dialogue, il faut faire bien attention de ne pas mal interpréter les paroles de l'autre camp. Malheureusement, il n'en est pas toujours ainsi. Le but de ma participation à ce numéro spécial a été mal compris si on considère mon article comme une critique de la théorie du choix rationnel, car ce n'en est pas une, et certains commentaires à son sujet n'ont aucun rapport avec mon propos. Permettez-moi d'expliquer ma position" [ibid.]

Іншою його тактикою є виправдовування та пояснення власної позиції: "Mon article n'est donc pas une critique de la théorie du choix rationnel comme certains commentateurs le laissent supposer dans ce numéro. Tout au plus, est-ce une critique de ceux qui interviennent en faveur de l'influence des idées" [ibid., 170].

Досить частим полемічним прийомом є діалогізація або навіть полілогізація викладу, що виражається зокрема у референції або безпосередньому зверненні до уявного арбітра, яким найчастіше виступає публіка, наукове товариство, учасники дискусії: "Heureusement, notre société "offre à ses ressortissants des ressources

intellectuelles et institutionnelles spécifiques pour faire entendre leurs voix" et, puisque la Revue française de science politique me propose de réagir à ce requisitoire, je peux essayer de répondre" [Gaxie 1994, 894].

Учасник полеміки нерідко вдається до прийому антиципації вірогідної реакції свого противника: " *J'esquisserai prudemment une troisième voie: je ne dissimulerai pas le scepticisme foncier que j'ai éprouvé la lecture du livre et je tenterai seulement en établir une critique rationnelle... ayant la certitude que son auteur mobilisera vite tout son talent – et il est grand ! – pour répliquer comme il se doit à ce libelle*" [Baudouin 1994, 881].

Інколи автор-полеміст зіставляє, зіштовхує різні точки зору, позиціонуючи себе при цьому об'єктивним або нейтральним спостерігачем такої конфронтації. У наступному уривку Дж. Кемпбелл переводить гостроту полеміки на третіх осіб, висловлюючи сподівання на розвиток продуктивного діалогу: " *Je ne veux pas pousser trop loin dans cette direction, mais je dois clarifier un point fondamental. En modifiant la théorie du choix rationnel, Becker et les autres théoriciens brouillent les frontières qui séparent le choix rationnel des autres approches. Par contre, les spécialistes de l'autre camp brouillent aussi ces frontières, par exemple, en reconnaissant qu'un coût irréversible et d'autres mécanismes portant l'empreinte de l'origine influent sur les prises de décision et qu'il existe des relations importantes entre les intérêts, les normes et les identités. Sous cet angle, il se produit dans les deux camps un très léger déplacement vers un terrain commun à l'égard de certaines questions. Je ne prétends pas que l'on s'entend sur tout à propos de ces questions ou qu'une certaine synthèse théorique soit imminente. Comme les articles et les commentaires publiés dans ce numéro spécial le démontrent, bien des désaccords persistent. Néanmoins, il semble qu'un dialogue plus tempéré et plus productif s'amorce. C'est une autre chose à laquelle j'applaudis*" [Campbell 2002, 172].

До інших тактик можна віднести застосування різних видів гіпотетичності, припущення, уявного діалогу із супротивником як засіб аргументації для посилення власної позиції: " *Si j'é mets l'hypothèse selon laquelle l'incapacité du communisme yougoslave à susciter entre ses ressortissants et ses peuples une véritable culture de tolérance, de compromis et de participation a très vraisemblablement été le facteur primordial de l'horreur serbo-croate, D.Gaxie me rétorquera sans doute qu'il s'agit là "d'un postulat invérifiable", voire*

d'une "naïveté" scientifiquement insupportable!» або «*D.Gaxie m'objectera sans doute que le travers sociologique dont je fais grief à sa description des institutions publiques tombe en grande partie devant l'analyse qu'il fait du « champ politique », autrement dit de ce système complexe interactions et interrelations qui réunit les différents agents intéressés la politique*» [Baudouin 1994, 884].

При цьому учасники дискусії застосовують прийом гіпотетичної підміни – поставити себе не місце опонента чи учасника дискусії:

"Bonjour, je suis étonné de NE PAS lire de réponse de Philippe Breton sur votre site. Je suppose qu'il n'a pas été censuré ! Alors, de deux choses l'une:

- ou bien il ignore l'existence de ce site et de vos articles, ce qui indique une bien piètre connaissance de l'internet pour quelqu'un qui traite de ce sujet ! Mais, plus probablement:

- il ne juge pas nécessaire d'engager le débat avec vous. il vous MEPRISE, ce qui là encore surprend chez un grand défenseur de "l'Ethique" et de la Morale. Mais le silence est la réaction habituelle, et qui me semble pleine de morgue, des puissants et des dominants par rapport aux faibles et aux dominés, auxquels ils ne daignent même pas répondre" [Chemla 2001].

Важливим засобом діалогізації виступають риторичні питання, які ішироко застосовуються у полемічній комунікації: *"Est-il vraiment besoin d'ajouter que cette orientation n'est que la rançon d'une problématique fort ancienne qui, dans le sillage de la sociologie webérienne, s'emploie à déplacer le regard de la "légitimité" d'une action publique vers sa "légitimation", ignorant par là même la question de l'évaluation normative des pratiques et noyant accessoirement l'ensemble des régimes politiques dans l'indistinction joyeuse des "dominations légitimes" ?»* [Baudouin 1994, 884] або *«Est-ce vraiment en cloisonnant les genres et en établissant des hiérarchies douteuses qu'on stimulera à nouveau l'imagination collective de ses membres ?»* [ibid., 893]

В Інтернет полеміці зустрічаємо також реакцію 3-ої особи – користувача, який не є фахівцем в даній галузі і не може визначити правоту тієї чи іншої сторони: *"Bonjour tout l'monde, c'est ma première intervention ici. Je m'initie à internet et je n'y connais pas grand chose, mais après l'article sur Laurent Chemla que je viens de lire...où il est décrit comme un espèce de dictateur qui censure à tour*

de bras et qui fait des représailles, sur usenet.fr...je me pose de sérieuses questions !! Je n'ose même pas citer l'URL de cette page, tellement il est décrit comme un malade ! Toutes mes excuses si ce n'est pas le cas, mais... ??? Qui dit vrai ?" [Chemla 2001].

Таким чином, наукова полеміка завдяки своєму Інтернет поширенню та медіатизації набуває сьогодні таких рис, як популяризація, залучення широкої публіки нефахівців, недотримання деонтологічних обмежень. До риторико-аргументативних та лінгвопрагматичних особливостей наукової полеміки в цілому можемо віднести численні різновиди тактики звинувачення опонента, висловлення негативної оцінки, прийоми іронії, емоційної та образної насиченості викладу, його діалогізації та поліфонізації. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у поглибленні зіставного аспекту вивчення наукової та медійної полеміки в різних лінгвокультурах.

1. *Зализняк А. А.* Семантика кавычек / Анна Андреевна Зализняк // Труды Международного семинара «Диалог 2007» по компьютерной лингвистике и ее приложениям. – М., 2007. – Режим доступа: http://www.philology.ru/linguistics2/zaliznyak_anna-07.htm. 2. *Ильин В. В.* Природа науки / Виктор Васильевич Ильин, Анатолий Терентьевич Калинин. – М.: Высшая школа, 1985. – 230 с. 3. *Лакофф Дж.* Метафоры, которыми мы живем / Джордж Лакофф, Марк Джонсон. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256 с. 4. *Мацько Л. І.* Риторика: Навч. посіб. / Любов Іванівна Мацько, Оксана Михайлівна Мацько.– К.: Вища школа, 2006. – 311 с. 5. *Bachelard G.* Le Nouvel Esprit Scientifique / Gaston Bachelard. – P.: P.U.F., 2003. – 183 p. 6. *Baudouin J.* Sociologie critique et rhétorique de la déploration / Jean Baudouin // Revue française de science politique. – 1994. – 1 5. – P.881–893. 7. *Bellerivele P. de.* Polémique: Larousse veut changer la définition du mot « homosexualité » / Pierre de Bellerivele. – Режим доступа: <http://www.ndf.fr/nos-brevets/06-07-2012/polemique-larousse-veut-changer-la-definition-du-mot-homosexualite>. 8. *Brown P.* Some universals in language usage / Penelope Brown and Stephen D. Levinson. – Cambridge University Press, 1987. – 348 с. 9. *Campbell J. L.* Clarification et réponse aux critiques / John L. Campbell // Sociologie et sociétés. – 2002. – Vol. 34. № 1.– P. 169–173. 10. *Chemla L.* Philippe Breton est un menteur / Laurent Chemla. – 2001. – Режим доступа: 11. *Fløttum K.* The typical research article does it exist? / Kjersti Fløttum // Perspectives interculturelles et interlinguistiques sur le discours académique. –

Université de Turku, 2007. – Vol.1. – P. 16–44. 12. *Foucault M.* Polémique, politique et problématisations: Entretien avec P. Rabinow, mai 1984 / Michel Foucault. – Режим доступу: <http://1libertaire.free.fr/MFoucault262.html> 13. *Gaxie D.* Dénie de réalité et dogmatisme de la doxa / Daniel Gaxie // *Revue française de science politique.* – 1994. – № 5. – P. 894–912. 14. *L'analyse de discours: [sous la dir. de R.Ringoot et Ph.Robert-Demontrond].* – Editions Apogée, 2004. – 222 p. 15. Polémique autour de la définition de "colonisation" et "coloniser" par le Petit Robert – Режим доступу: http://www.lemonde.fr/societe/article/2006/09/06/polemique-autour-de-la-definition-de-colonisation-et-coloniser-par-le-petit-robert_809909_3224.html 16. *Poudat C.* Etude contrastive de l'article scientifique de revue linguistique dans une perspective d'analyse des genres: thèse pour obtenir le grade de docteur: sciences du langage / Poudat Céline. – Université d'Orléans, 2006. – 477 p. 17. *Rastier F.* Pour une sémantique des textes théoriques / François Rastier // *Revue de sémantique et de pragmatique.* – 2005. – № 17. – P. 151–180.

Бабире О. В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

КЛІМАТГЕЙТ У КОНЦЕПТАХ І НОМІНАЦІЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена аналізу сучасних концептів і номінацій в англомовному екологічному дискурсі. Розглянуті ключові концептуальні метафори, що виникли під час обговорення кліматгейту у віртуальному просторі. Їхня поява свідчить про постійну зміну тенденцій в уявленні про екологію та кліматологію як наукові дисципліни.

Ключові слова: екологія, кліматгейт, екоконцепт, концептуальна метафора, номінація.

Статья посвящена анализу современных концептов и номинаций в англоязычном экологическом дискурсе. Рассматриваются ключевые концептуальные метафоры, появившиеся в процессе обсуждения климатгейта в виртуальном пространстве. Их появление свидетельствует о постоянной смене тенденций в представлениях об экологии и климатологии как научных дисциплинах.

Ключевые слова: экология, климатгейт, экоконтцепт, концептуальная метафора, номинация.